

Urednikov uvod - razočaranje nad inštitucijami v Sloveniji

Tokratna številka je dvojna. V prvem delu je šest zanimivih prispevkov, ki prinašajo različne teme in raziskovalne predmete. V drugem delu pa je pet vsebinsko povezanih člankov, ki govorijo o socialnem kapitalu, zaupanju in institucijah. Naj najprej preletim prvi del.

V prvem članku nas avtorica J. Urh seznaja z urejenimi in teoretsko razsvetljenimi ugotovitvami, do katerih je prišla kot antropologinja v svojem terenskem delu: opozarja na paradokse spoznanj, ki jih uvaja razlika med kabinetsko in terensko raziskavo. V drugem članku se avtorica J. Zurc sprašuje, če morda tudi namenska spolna diferenciacija v učnih programih športne vzgoje ne vpliva na diferenciranje prostotčasne športne/gibalne dejavnosti otrok. V tretjem članku avtor M. Hafner-Fink raziskuje večplastnost odnosa laične javnosti do razvoja znanosti in tehnologije. Podobnega pojava, večrazsežne razširjenosti računalnikov in interneta med mladimi v Sloveniji, se lotevata avtorja naslednjega članka, E. Podovšovnikova in A. Kramberger. Sledita dva članka z družboslovno analizo aktualnega političnega prostora. V prvem avtorja I. Bačlija in K. Ka-luk Kahn razgrinjata paradoks ob volitvah za Evropski parlament v novopridruženih članicah EU: za pripadnike elit je ta dogodek pomenil veliko priložnost za uveljavitev in pridobitev moči, za množice pa dokaj nepomembno stvar; avtorja napovedujeta, da se bo po vstopu prejšnje visoko strankarsko soglasje glede pomena EU verjetno počasi razdrlo. Zadnji članek prvega dela, avtor je M. Tomšič, razčlenjuje problem veljavnosti, zanesljivosti in transparentnosti kvalitativnega "ocenjevanja" demokracije, opravljenega s pomočjo mehkejših "meritev" ter z objavami indeksov demokratičnosti (zlasti objav Freedom Housa).

Drugi del tokratne številke ima zgovoren naslov: "Inštitucionalno krhanje zaupanja v Sloveniji". Naslov sam marsikaj pove o kritični vsebini člankov, ki sledijo. Z različnih vidikov ugotavljajo, da inštitucije v Sloveniji niso ravno žarišče vse večjega zaupanja – prej narobe. V prvem članku nam H. Iglič prepričljivo pokaže, da med dejavniki, ki naj bi povečevali nizko stopnjo generaliziranega zaupanja v Sloveniji, le težka uvrstimo članstvo v prostovoljnih organizacijah (to je že večkrat empirično zavrnjena Putnamova teza), bi pa to lahko storile verodostojne javne inštitucije, če bi delovale, kot se od njih pričakuje – a ne! V drugem članku C. Klajnšček polemično nakazuje, kako avtoritarne inštitucije slovenske javne uprave delujejo prej kot brklarija (bricolage), ki strokovne ljudi izloča, namesto da bi jih sistemsko integrirala in vsebinsko upoštevala. Tretji članek avtorja I. Ostana razglablja, kako v pogojih naraščajočega izkoriščanja izpeljati nenasilni (gandijevski) tip upora tudi brez podpore množic, pri čemer preudarja o razlogih, zakaj vladajoči sloji niso vedno pripravljeni sankcionirati akterjev upora (zaradi inhibicijskega instinkta?). Še radikalneje o slabostih slovenskih inštitucij razmišlja P. Krašovec, ki na temelju primerov iz medijskega in strokovnih diskurzov sodi, da so mediji in strokovne inštitucije v posebnih, morda celo tipičnih načinih svojega javnega

delovanja kar vir sodobnega izključevanja – takorekoč rasizma. V zadnjem članku tega sklopa avtorja F. Adam in B. Rončević po primerjalni analizi sociokulturnih dejavnikov razvoja ugotavljata, da je kljub nekaterim izboljšavam v Sloveniji prav nezadostna raven socialnega kapitala zaskrbljujoča, ker ovira nastanek nujno potrebnih sistemskih intermediacij.

Naj dodam nekaj misli k pravkar opisanem sklopu člankov. Beseda “institucija” (ali institucija?) mi ne gre prav zlahka z jezika. Za njen jasnejši pomen se danes poleg medijev bori več strok, pri tem pa prihaja do številnih motenj v razumevanju. Če poslušate pravnike, potem z institucijami mislijo na določene pravne norme in pravila (ta-in-ta inštitut). Če poslušate ekonomiste, ta izraz uporabljajo predvsem za vse tisto, kar je večina do sedaj veselo spregledovala v svojih horizontalnih učinkovitostnih teorijah in modelih. Družboslovci drugih ved, a naj pri tem malo bolj jemljem v poštev sociologijo, ki mi je najbližja, izraz institucije največkrat uporabljajo kot mašilo za pestro metaorganizacijsko življenje in socialna mreženja, ki se odvijajo med mikro in makro strukturo.

Polnejšo opredelitev pojma “institucija” torej gradi tudi zanimiv interdisciplinarni projekt, imenovan socioekonomika. Ta hip je stekališče dveh upiranj dosedanjim preveč enostranskim težnjam v družboslovnih razlagah. Na eni strani je to upor dojemljivejših ekonomistov, z namenom, da bi abstraktni tržni akter, ta nadvse dolgočasna figura oguljene učbeniške ekonomike, končno dobil nekaj prave družbene kostumografije, s čimer bi se lahko “vsaj približno racionalno” odločal in morda celo deloval. Na drugi strani pa je to upor s strani novejšega raziskovalnega področja sociologov, socialnega mreženja, zoper pretirano togo sistemsko razlago družbe; njegov namen je, da se sociološko nakopičena vednost o gmoti strukturnih omejitev vsaj toliko zrahlja in prezračí, da se pojavijo tudi špranje, skozi katere lahko posamezniki malo bolj dejavno kukajo in delujejo tudi onkraj tega, kar jim je menda “od zgoraj” naloženo, zapovedano in celo usojeno.

K temu bi lahko dodali tudi številna inovativna zgodovinskoantropološka prizadevanja po uzretju manjkajočih objektov in relacij, ki naj povedo nekaj več pravega o razvoju človeških družb. Kar pomeni, da z uvajanjem pojma “institucija” na zaenkrat še dokaj širok način priznavamo, da nam v disciplinirano preveč razcepljenem družboslovju nagaja prav manjkajoče - “kultura” - ki nam nagaja že itak in vsepovsod in ne vem, zakaj nam ne bi še v pretogih družboslovnih teorijah. Z uvedbo koncepta institucij je namreč tudi zgodnja epistemologija naravoslovja končno zaključila kar predolgo etapo svoje-ga imperialističnega pohoda v preveč ekvilibristično zamišljeno splošno družboslovje. Pričenja se obdobje naslednjih raziskovalnih etap in novih konceptualizacij družbene dinamike. Skratka, po mojem uvajanju pojma institucija v več interdisciplinarnih pre-sekov pomeni skupni napor, da bi družboslovje osvežili, da bi v njem uzrli in vnesli “kulturo” kot pomemben faktor družbenega življenja. Zaenkrat je različno pojmovana “kultura” še precej oskubljena - a bolje nekaj kot “nič” (kar predstavlja kulturo zdaj, ko se jo pojmuje dosti preozko, v najslabšem primeru kot zgolj-inštitucionalno dejavnost!).

V preostalem delu tokratne dvojne številke so najprej še trije članki. V prvem, ki je objavljen v okviru naše občasne rubrike "Jezik in družba" (ureja M. Kalin Golob), se avtorica T. Verovnik ukvarja s periodizacijo normiranja knjižne slovenščine. Nato smo v rubriki Odmevi izpostavili polemični zapis T. Turnška, ki se je vznemiril zaradi - po njegovem prenatrpanega - odpravljanja sistemskega pristopa kot možnega orodja za učinkovito analizo mednarodnih odnosov. Sledi še članek Z. Mlinarja, ki poznavalsko prebere za nas zbornik člankov o globalnih silah in lokalnem življenjskem svetu in dodaja kratke, a lucidne komentarje. Med knjižnimi recenzijami boste tudi tokrat našli skrbno spisanih kar štiriintrideset kolegijskih ocen osemtridesetih knjižnih del domačih in tujih avtorjev (uredil Boštjan Šaver).

Ob občasnem prebiranju naše revije naj vam v imenu uredniškega odbora zaželim srečno novo leto 2005.

Anton Kramberger, urednik